

परमेष्ठ्यादीन्ब्रुहतीति सूत्रार्थः ॥ परमेष्ठ्यादयो देवा यज्ञस्य शरीराणि तस्मात्तत्तद-
वस्थायां होमे यज्ञश्चिकित्सितः प्रतिसंहितो भवति । तथा च श्रुतिः [१२. ५. १.
१. २.] सोमो वै राजा यज्ञः प्रजापतिस्तस्यैतास्तन्वो या एता देवता या एता आ-
हुतीर्ब्रुहतीति स यद्यज्ञस्यार्ह्यां तत्प्रति देवतां मन्येत तामनुसमीक्ष्य जुहुयाद्यदि
दीक्षोपसत्स्वाहुवनीये यदि प्रसुतः आग्नीध्रे विवाः एतद्यज्ञस्य पर्व स्रष्टसे यद्ब्रु-
लति सा यैव तर्हि तत्र देवता भवति तयैवैतदेवतया यज्ञं भिषज्यति तथा देव-
तया यज्ञं प्रतिसंद्धातीति ॥ अथ मन्त्रार्थः । आध्यायाद्वसिष्ठ ऋषिः । यदा सोमो
यज्ञमानेनाभिधीतः संकल्पितो (३४.) भवति मनसाभिध्यातस्तदा परमेष्ठी भवति ।
अयमर्थः मनसा ध्यातः सोमो यदि नोपनमेत् तदा परमेष्ठिने स्वाहेति जुहुया-
दिति तथा च श्रुतिः [१२. ५. १. ३.] स यद्येनं मनसाभिध्यातो यज्ञो नोपनमेत्पर-
मेष्ठिने स्वाहेति जुहुयात्परमेष्ठी हि स तर्हि भवत्यप पाप्मानं कृतः उपेनं य-
ज्ञो नमतीति ॥ वाचि व्याहृतायां सोमेन यक्ष्ये इति वचस्युच्चारिते सति सोमः
प्रजापतिनामको भवति तदा प्रायश्चित्तापत्तौ प्रजापतये स्वाहेति जुहुयादित्यर्थः ॥
यदा सोमः अहाभिमुख्येन इतः प्राप्तस्तदा ग्रन्थो भवति । सोमं प्रति गतौ किं-
चिन्निमित्तं चेत्तदा ग्रन्थसे स्वाहेति जुहुयात् ॥ सन्यां सोमस्य संभक्तौ सत्यां सो-
मः सवितृनामको भवति तदा प्रायश्चित्तापत्तौ सवित्रे स्वाहेति जुहुयात् अथ य-
दि सातः (३५.) किञ्चिदाप्येत सवित्रे स्वाहेति जुहुयादिति श्रुतेः [१२. ५. १. ६.] ॥
दीक्षायां सत्यां सोमो विश्वकर्मैत्युच्यते तदा विश्वकर्मणे स्वाहेति जुहुयात् ॥ सो-
मः क्रीयतेऽनया सा सोमक्रयणी गौस्तस्यामानीतायां सत्यां सोमः पूषा भवति ।
तदा निमित्ते पूषे स्वाहेति जुहुयात् ॥ ५४ ॥

a. इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितः । b. असुरः पण्यमानः ।

c. मित्रः क्रीतः । d. विष्णुः शिपिविष्टः उरावासन्नः ।

e. विष्णुर्नरन्धिषः प्रोक्ष्यमाणः (३६.) ॥ ५५ ॥

क्रयाय द्रव्यदानेनात्मसात्करणायोपोत्थितः उपस्थापितः सोम इन्द्रो मरुता-
मकश्च भवति तदा इन्द्राय मरुद्व्यश्च स्वाहेति जु० ॥ क्रीयमाणः सोमोऽसुरो भ-